

บทที่ 8 บทสรุป และวิเคราะห์

สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้า – แม่ค้า ชาวกำพูชาในพื้นที่การค้าชายแดน บริเวณตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 เขตอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตั้งแต่ปี 2531 จนถึงปี 2549 วิเคราะห์แบบแผนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้า – แม่ค้าชาวกำพูชา กับกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มลูกค้าชาวไทย กลุ่มพ่อค้าชาวไทยในพื้นที่ หรือกับกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาด้วยตนเอง โดยพิจารณาจากกิจกรรมการค้าระหว่างกัน อันได้แก่ การติดต่อเพื่อทำการค้า การสร้างพื้นที่ และเครือข่ายทางการค้า การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่เพื่อการอยู่รอดในบริบททางการค้า และวิเคราะห์ว่ามีปัจจัยใดที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ และการเติบโตของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาซึ่งอาจนำไปสู่การเกิดสังคมการค้าขนาดใหญ่ภายใต้พื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ในอนาคต

เนื่องจากพื้นที่ชายแดนมีลักษณะเฉพาะที่อยู่ในภาวะคาบเกี่ยวกัน ระหว่างความสัมพันธ์ในระดับรัฐ – รัฐ กับความสัมพันธ์ในระดับประชาชน ซึ่งในส่วนของความสัมพันธ์ในระดับรัฐนั้น จะเป็นไปในลักษณะของการสร้างสัมพันธ์ โดยใช้ข้อได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ที่มีพรมแดนติดต่อกัน ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกันภายใต้พื้นที่ชายแดน ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ในระดับ ประชาชนด้วย ไม่ว่าจะเป็น การติดต่อในลักษณะเครือข่าย หรือในเชิงธุรกิจ โดยการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน พื้นที่ชายแดนจึงกลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่เชื่อมโยงทั้งกลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์เดียวกัน และต่างชาติพันธุ์เข้าไว้ด้วยกัน¹

สำหรับพื้นที่ชายแดนบริเวณตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วแห่งนี้ ก็เป็นพื้นที่ชายแดนซึ่งแสดงถึงลักษณะของความสัมพันธ์ทั้งในระดับรัฐและระดับประชาชนเช่นกัน พื้นที่ชายแดนแห่งนี้ถูกพัฒนาขึ้นจากนโยบายของรัฐ เพื่อการพึ่งพาอาศัยทางเศรษฐกิจระหว่างไทย และกำพูชา โดยการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าบ้านคลองลึก – ปอยเปต และสร้างตลาดการค้าขึ้นในปี 2534² ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยสงครามตามแนวชายแดน เมื่อพื้นที่ชายแดนถูกพัฒนาเป็นพื้นที่การค้า จึงกลายเป็นพื้นที่ที่เอื้อให้ทั้งประชาชนชาวไทย และชาวกำพูชาได้มาพบปะติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน ซึ่ง

¹ จักรพันธุ์ ชัดชุมแสง, “ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย – พม่า : สัมพันธภาพระหว่างพุทธสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ และการธำรงชาติพันธุ์.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 165.

² ที่ว่าการอำเภออรัญประเทศ, “จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต: ตลาดโรงเกลือ,” 2543 (เอกสาร ไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

นอกจากจะมีชาวกัมพูชาข้ามเข้ามาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการยังชีพ ยังพบว่ามีชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาแสวงหาช่องทางการค้าเพื่อสร้างรายได้ในพื้นที่ตลาดโรงเกลือแห่งนี้ด้วย

จากผลการศึกษา พบว่า พัฒนาการการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าบริเวณตลาดโรงเกลือแห่งนี้นั้น มีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่การเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าบ้านคลองลึก – ปอยเปต และมีการก่อสร้างตลาดโรงเกลือขึ้นเมื่อปี 2534 ทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากปัญหาความไม่สงบตามแนวชายแดนในขณะนั้น และเพื่อให้มีสถานที่ที่ให้ทั้งประชาชนชาวไทย และชาวกัมพูชาได้ติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน ซึ่งการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าในครั้งนั้น เป็นผลมาจากนโยบายการแปรสนามรบเป็นสนามการค้าของรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พ่อค้าชาวกัมพูชากลุ่มแรกที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เคยค้าขายกับชาวไทยที่บริเวณจุดผ่อนผันบ้านโลกสะแบง อำเภอรัญประเทศ ซึ่งเป็นจุดผ่อนผันที่ทางรัฐบาลไทยอนุญาตให้ชาวไทย และชาวกัมพูชาได้มาติดต่อค้าขายกัน ก่อนที่จะเปิดเป็นจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าบ้านคลองลึก – ปอยเปต อย่างเป็นทางการ ส่วนกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่เคยค้าขายในตลาดปอยเปต ผังกัมพูชา แต่เมื่อในปี 2538 ตลาดปอยเปตเกิดเพลิงไหม้ ซึ่งเป็นผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบภายในกัมพูชา ทำให้ชาวกัมพูชาจำนวนมากตัดสินใจหลังไหลเข้ามาหาช่องทางการค้าในตลาดโรงเกลือ และพบว่าในจำนวนนี้มีกลุ่มที่เคยเป็นผู้ลี้ภัยในศูนย์อพยพตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา และสมัยที่อยู่ในศูนย์อพยพก็เคยค้าขายกับชาวไทยมาก่อน โดยเฉพาะพวกสินค้ามือสองด้วย ส่วนกลุ่มที่สาม คือ ชาวกัมพูชาที่พักอาศัยในจังหวัดต่างๆของกัมพูชา ซึ่งได้รับการชักชวนจากญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน จึงตัดสินใจเข้ามาแสวงหาช่องทางการค้าในตลาดโรงเกลือ กลุ่มนี้จะเริ่มทยอยเดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือตั้งแต่ในปี 2534 และเริ่มทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆจนถึงในปัจจุบันปี 2549

สำหรับการวิเคราะห์แบบแผนการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา กับชาวไทย และกับกลุ่มชาวกัมพูชาด้วยกันเองภายใต้บริบทการค้าในตลาดโรงเกลือ หลังจากที่ชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ ทั้งประเด็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา กับกลุ่มต่างๆ ภายใต้กิจกรรมการค้า และการปรับตัวของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเพื่อให้อยู่รอดในบริบทการค้าานั้น พบว่า ภายใต้การปฏิสัมพันธ์ของพ่อค้าชาวกัมพูชา กับชาวไทย รวมถึงกับชาวกัมพูชาด้วยกันเองนั้น มีความร่วมมือที่สร้างขึ้นอย่างเงิบๆปรากฏอยู่ ซึ่งเป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้น โดยผ่านความสัมพันธ์แบบเครือญาติ แบบเพื่อน และความสัมพันธ์แบบไม่ใช่วางการที่อยู่บนฐานของการมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนทางเศรษฐกิจร่วมกัน กล่าวคือ จากการที่พ่อค้าชาวกัมพูชาบางรายมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และความสัมพันธ์ฉันทนกับชาวไทย และกับชาวกัมพูชาด้วยกันเอง ทั้งก่อนและหลังการเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ นั้น นำไปสู่การ

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายใต้กิจกรรมการค้า เช่น การช่วยเหลือเรื่องภาษา การติดต่อเช่าพื้นที่ การค้า การนำสินค้าเข้ามาจำหน่าย และการสร้างเครือข่ายทางการค้าในฝั่งไทย เป็นต้น

ประกอบกับการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา เป็นกิจกรรมที่ต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ ชาวกัมพูชาสามารถมีช่องทางในการสร้างรายได้ ส่วนชาวไทยที่เป็นผู้ให้เช่าพื้นที่ก็ได้รับรายได้จากค่าเช่าห้องค้า และพัฒนาการการเข้ามาค้าขายของชาวกัมพูชายังทำให้สภาพการค้าภายในตลาดโรงเกลือมีการขยายตัวที่ส่งผลดีต่อภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการค้าภายในตลาดด้วย ทำให้ชาวกัมพูชาทั้งที่เข้ามาค้าขาย และพักอาศัยในฝั่งไทยเป็นที่ยอมรับจากชาวไทยทั้งที่เป็นผู้ซื้อ ผู้ขาย และผู้ให้เช่าพื้นที่ จนเกิดเป็นความร่วมมือระหว่างกัน ที่แสดงออกมาในลักษณะของการช่วยเหลือจากชาวไทย หรือจากชาวกัมพูชาด้วยกันเอง

ส่วนในประเด็นการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในบริบทการค้าในฝั่งไทย พบว่า เมื่อพ่อค้าชาวกัมพูชาเข้ามาค้าขายในตลาด โรงเกลือจะมีการปรับตนเองเพื่อให้สามารถค้าขายในสังคมการค้าในฝั่งไทยได้ มีทั้งการปรับตัวทางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งการที่กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา มีแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุสำคัญที่เข้ามาค้าขายในตลาดการค้าฝั่งไทย และเห็นว่าการเข้ามาค้าขายในตลาด โรงเกลือถือเป็นช่องทางการค้าที่สำคัญของตน จึงมีความพยายามที่จะปรับตนเองเพื่อให้สามารถอยู่รอดในบริบทการค้าแห่งนี้ อีกทั้งชาวไทย และชาวกัมพูชานั้นมีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม จึงทำให้การปรับตัวของพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ง่ายยิ่งขึ้น ดังนั้นเมื่อพ่อค้าชาวกัมพูชาใช้เวลาเข้ามาค้าขาย และพักอาศัยในฝั่งไทยในระยะเวลาอันนานพอที่จะสามารถสร้างสัมพันธ์กับชาวไทย และชาวกัมพูชาที่อยู่ก่อนหน้าได้แล้ว ท้ายที่สุดชาวกัมพูชาเหล่านี้ ก็จะไม่รู้สึกแปลกแยก หรือแตกต่างจากชาวไทย สามารถค้าขาย และพักอาศัยอยู่ในสังคมการค้าในตลาดการค้าในฝั่งไทยได้

ปัจจุบันในปี 2549 พบว่า มีกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือโดยเฉลี่ยสูงถึงวันละ 3,500 – 4,000 คน³ จำแนกเป็นกลุ่มที่เดินทางเข้ามาค้าขายแบบไปกลับ เช้า – เย็น ทั้งที่ค้าขายในห้องค้า และที่ขายสินค้าแบบหาบเร่แผงลอย อีกกลุ่ม คือ กลุ่มที่เข้ามาค้าขายและพักอาศัยในฝั่งไทย ซึ่งกลุ่มที่สองนี้เกิดขึ้นมาจากอิทธิพลของการปรับเปลี่ยนนโยบายของรัฐ ที่ต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย – กัมพูชา ที่มีการปรับฐานะจากจุดผ่อนปรนเพื่อการค้า มาเป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต เมื่อปี 2541 พร้อมกันนั้นก็ได้ปรับระเบียบการสัญจรข้ามแดน ให้เป็นไปตามความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนฯ ระหว่างรัฐบาลไทย และรัฐบาลกัมพูชาด้วย จึงส่งผลให้กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาสามารถที่จะเดินทางเข้ามาค้าขายพร้อมทั้งพักอาศัยในฝั่งไทย โดยใช้เอกสารทางราชการกำหนดได้ นับจากปี 2541 จนถึง

³ สัมภาษณ์ พันตำรวจโท พันธุ์ศักดิ์ คำดี, รองผู้กำกับการด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ, 2 มิถุนายน 2549.

ปี 2549 มีกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่พักอาศัยในฝั่งไทย ประมาณ 700 คน⁴ ซึ่งจะกระจุกตัวพักอาศัยรอบๆ ตลาดโรงเกลือในรัศมีไม่เกิน 1 กิโลเมตร อาทิ ห้องค้าภายในตลาดเทศบาล 3 และตลาดเบญจวรรณ ที่มีชั้นลอยสำหรับพักอาศัยได้ ห้องเช่าด้านหลังตลาดเคชไทย ห้องเช่าบนถนนศรีเพ็ญ เป็นต้น ซึ่งการเดินทางเข้ามาค้าขายของชาวกัมพูชาเหล่านี้มีพัฒนาการที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ตามการเจริญเติบโตของพื้นที่ และคาดว่าในอนาคต ถ้ามีการพัฒนาพื้นที่โดยการสร้างตลาดการค้าแห่งใหม่เพิ่มขึ้นอีก การเข้ามาค้าขายของชาวกัมพูชาในพื้นที่ก็มีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย

และจากผลการศึกษาทั้งในส่วนของการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาตั้งแต่ปี 2534 จนถึงปัจจุบัน ปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชากับกลุ่มต่างๆ ภายใต้บริบทการค้า รวมถึง การศึกษาถึงกลไกของรัฐ และเอกชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่รวมถึงที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ถึงการค้ารายอยู่ และการเติบโตของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าบริเวณตลาดโรงเกลือ ได้ดังนี้

ประการแรก การที่กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาสามารถที่จะเข้ามาค้าขาย และมีความสัมพันธ์อันดีกับชาวไทยจนพัฒนากลายเป็นกลุ่มพ่อค้าหลักในพื้นที่ตลาดโรงเกลือได้นั้น ถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่ก่อตัวจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชายแดน

ด้วยลักษณะของพรมแดนที่เอื้อให้ชาวไทย และชาวกัมพูชา โดยเฉพาะกลุ่มที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนได้มีโอกาสในการติดต่อสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็น ในลักษณะของผู้อพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพเมื่อครั้งที่เกิดภาวะสงครามกลางเมืองในกัมพูชา หรือการที่ชาวกัมพูชาได้มีโอกาสติดต่อกับชาวไทยที่บริเวณจุดการค้าเล็กๆ ตามแนวชายแดนจากความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทย และชาวกัมพูชาที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดนอันเนื่องมาจากผู้คนที่ในพื้นที่ชายแดนมีความสัมพันธ์กับผู้คนที่อยู่ในฝั่งในลักษณะข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา นั้น ทำให้ความเป็นคนชายแดนของทั้งสองชาติมีความพิเศษที่แตกต่างจากคนในพื้นที่ชั้นใน คือ จะมีความคุ้นชินกับการที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับคนในอีกฝั่งชายแดน และสามารถสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน โดยไม่รู้สึกรู้สีกแปลกแยก

สำหรับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชากลุ่มแรกๆ ที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ นั่นคือ กลุ่มพ่อค้าที่เคยเป็นผู้อพยพตามแนวชายแดน กลุ่มที่เคยค้าขายกับชาวไทยบริเวณจุดผ่อนผันทางการค้าบ้านโลกสะแบง และอีกกลุ่ม คือ ชาวกัมพูชาที่อพยพจากพื้นที่ชั้นในอันเนื่องมาจากภัยสงครามเข้ามากระจุกตัวเพื่อหาช่องทางการค้าตามแนวชายแดน เพราะฉะนั้นการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในยุคแรกๆ จึงเต็มไปด้วยกลุ่มคนที่เคยมีความสัมพันธ์ในลักษณะข้าม

⁴ สัมภาษณ์ พันตำรวจโท พันธุ์ศักดิ์ คำดี, รองผู้กำกับการด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ, 2 มิถุนายน 2549.

พรมแดน กับชาวไทยมาแล้วทั้งสิ้น จากการที่เคยมีปฏิสัมพันธ์กับชาวไทยมาก่อนประกอบกับความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมระหว่างกันที่มีอยู่ เมื่อต้องเข้ามาค้าขายในฝั่งไทยจึงมีแนวโน้มที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมการค้าฝั่งไทยได้ ส่วนทางด้านชาวไทยในพื้นที่ชายแดนเอง เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ชายแดนที่เคยมีความสัมพันธ์มักคุ้นกับชาวกัมพูชาทั้งในลักษณะเครือญาติ และฉันเพื่อน จึงเป็นผลให้ไม่รู้สึกละแอกแยกเมื่อต้องเข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์ร่วมกันกับชาวกัมพูชา และเมื่อชาวกัมพูชากลุ่มแรกสามารถดำรงอยู่ในสังคมการค้าฝั่งไทยได้จึงมีการชักชวนกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจากพื้นที่ต่างๆเข้ามาค้าขายเพิ่มมากขึ้น ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

นอกจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชายแดนแห่งนี้ จะสามารถลดทอนความแตกต่างทางชาติพันธุ์ และส่งผลให้ชาวกัมพูชาสามารถขยายตัวเพิ่มจำนวนการเข้ามาค้าขายในพื้นที่การค้ามากขึ้นแล้ว การเข้ามาของชาวกัมพูชาเหล่านี้ ซึ่งเป็นการเข้ามาในฐานะพ่อค้ามีความสัมพันธ์กับชาวไทยในพื้นที่บนพื้นฐานของการมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนทางเศรษฐกิจร่วมกัน ยังทำให้ความขัดแย้งต่างๆที่อาจเกิดขึ้นจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ และความขัดแย้งระหว่างรัฐต่อรัฐ ลดความตึงเครียดลงด้วย เพราะเมื่อคนชายแดนกลายสภาพมาเป็นพ่อค้า เมื่อมาปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน จึงให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางธุรกิจที่ได้ มากกว่าความแตกต่างทางชาติพันธุ์ และความขัดแย้งในเรื่องอุดมการณ์ระหว่างรัฐที่มีอยู่

ดังเช่นกรณีการเกิดเหตุการณ์เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2549 ที่มีการบุกเข้าเผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญ โดยกลุ่มจลาจลชาวกัมพูชา เหตุการณ์ครั้งนั้นได้กระทบต่อความสัมพันธ์ในระดับรัฐเป็นอย่างมาก และยังผลต่อเนื่องไปถึงความสัมพันธ์ในระดับประชาชน เกิดกระแสความรู้สึกที่บั่นทอนความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันของประชาชนชาวไทยและชาวกัมพูชาในวงกว้าง แต่สำหรับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา รวมถึงชาวไทยในพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ ในประเด็นของความรู้สึกเคลือบแคลงใจ หรืออคติในด้านลบที่มีต่อกันนั้น จากผลการศึกษากลับพบว่าไม่มีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกันแต่อย่างใด ในทางกลับกัน กลับมีความพยายามในการแก้ไขความบาดหมางที่เกิดขึ้นด้วยปฏิบัติการด้านจิตวิทยาว่า ต้นเหตุของเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการพยายามปลุกกระแสชาตินิยมเพื่อเหตุผลทางด้านการเมืองของนักการเมืองชาวกัมพูชาเท่านั้น

เหตุการณ์ครั้งนี้จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวไทย และชาวกัมพูชา ที่ก่อตัวมาจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันได้โดยไม่รู้สึกละแอกแยก และประกอบกับการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ชายแดนแห่งนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายมุ่งประโยชน์ไปในทิศทางเดียวกัน คือ เพื่อความเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยแล้ว โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความต่างชาติพันธุ์ และปัจจัยทางการเมือง และอุดมการณ์แห่งรัฐจึงลดน้อยลงตามไปด้วย

ประการที่สอง นอกจากกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจะสามารถดำรงอยู่ และเติบโต ด้วยปัจจัยหลักอันเกิดจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชายแดนที่นำมาสู่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คน ในพื้นที่ชายแดนแล้ว ยังมีปัจจัยจากภาครัฐ และภาคเอกชนที่จะเข้ามาเสริมในส่วนของการเป็น ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการหลั่งไหลของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ด้วย โดยในทิวทัศน์ที่แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. แรงผลักดันจากปัจจัยภายในกัมพูชา กล่าวคือ จากปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมืองของกัมพูชา เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการหลั่งไหลของชาวกัมพูชาเพื่อต้องการเข้ามาหาช่องทางการค้าในฝั่งไทย

เนื่องจากการเมืองภายในกัมพูชาที่ขาดเสถียรภาพ จึงทำให้ประเทศต้องตกอยู่ใน ภาวะสงคราม ประชาชนชาวกัมพูชาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดต่างๆ จำนวนมากที่รู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย ในชีวิต จึงพากันอพยพและมากระจุกตัวอยู่บริเวณชายแดน ซึ่งเมื่อชาวกัมพูชากลุ่มนี้เปลี่ยนสถานะ จากการเป็นคนชั้นในมาเป็นคนชายแดนของฝั่งกัมพูชาแล้ว จึงมีโอกาสดูแลในการที่จะเข้ามาสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจในสังคมการค้าฝั่งไทย และอีกหนึ่งตัวอย่างที่ถือว่า เป็นผลมาจากภาวะสงคราม กลางเมืองภายในกัมพูชา ที่นำมาซึ่งการหลั่งไหลของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาโดยตรง คือ เหตุการณ์ เมื่อครั้งที่ตลาดปอยเปตถูกเพลิงไหม้จากการสู้รบของเขมรไม่ทราบฝ่าย ทำให้ชาวกัมพูชาที่ค้าขาย อยู่ในตลาดปอยเปตเดิม ต้องอพยพเข้ามาค้าขายในตลาด โรงเกลือเป็นจำนวนมาก

และจากปัญหาการเมืองภายในกัมพูชาที่ยืดเยื้อมากกว่า 16 ปี (ปี 2518 – 2534) นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องมาถึงสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศกัมพูชาในระยะต่อมาด้วย ภายหลังจาก เมื่อสงครามสงบลง ประชาชนชาวกัมพูชาต่างพากันหาช่องทางในการประกอบอาชีพเพื่อสร้าง รายได้ แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของกัมพูชานั้น ได้รับความบอบช้ำจากสงครามกลางเมืองมาเป็น ระยะเวลาานาน โอกาสทางเศรษฐกิจหรือช่องทางการประกอบอาชีพต่างๆภายในประเทศกัมพูชาเอง จึงมีน้อย โดยเฉพาะสำหรับคนระดับรากหญ้าที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์หรืออยู่ในแวดวงของ นักการเมือง ด้วยเหตุนี้ชาวกัมพูชาจำนวนมากทั้งที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน และในจังหวัดต่างๆ ของกัมพูชาจึงพากันเดินทางเข้ามาแสวงหาช่องทางเพื่อสร้างรายได้ในฝั่งไทย

2. กลไกจากภาครัฐ และภาคเอกชนของไทยที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการ พัฒนาพื้นที่ชายแดนให้กลายเป็นตลาดการค้าขนาดใหญ่เพื่อรองรับการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้า ชาวกัมพูชา

กลไกของรัฐที่มีส่วนส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ชายแดนแห่งนี้ให้กลายมาเป็นพื้นที่ ทางเศรษฐกิจนั้น มีจุดเริ่มมาจากแผนนโยบายการแปรสนามรบเป็นสนามการค้าในช่วงสมัยของ

รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ต้องการสร้างสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยการนำเศรษฐกิจมาเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ในทางปฏิบัติเพื่อสนองตอบต่อนโยบายนั้น จึงมีการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าบ้านคลองลึก – ปอยเปตอย่างเป็นทางการในวันที่ 15 มิถุนายน 2534 พร้อมกันนั้นก็ ได้สร้างตลาดการค้าขึ้น (ตลาดโรงเกลือ) ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบตามแนวชายแดนให้มีช่องทางการค้าในการสร้างรายได้ โดยจัดให้มีสถานที่ในการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน

จากการสนับสนุนโดยภาครัฐเพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ในครั้งนั้น เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ที่เป็นเพียงแนวกันชนจากภัยสงคราม กลายมาเป็นพื้นที่แห่งการสร้างโอกาส สร้างรายได้ เอื้อประโยชน์ต่อทั้งชาวไทย และชาวกัมพูชา นำไปสู่ปรากฏการณ์การหลั่งไหลของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือเป็นจำนวนมาก พื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้จึงกลายเป็นพื้นที่ของการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมของคนสองชาติที่เข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์ร่วมกันภายใต้บริบทการค้า

ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ตลาดการค้าเพื่อรองรับการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นอกจากจะขยายตัวตามกลไกภายในตลาดเองแล้ว กลไกของรัฐทั้งในระดับประเทศ ระดับจังหวัด หรือระดับท้องถิ่นก็ถือว่ามีส่วนสำคัญต่อทิศทางการพัฒนาพื้นที่การค้าแห่งนี้ด้วย

จากการที่ประเทศไทย กับประเทศกัมพูชา ได้ขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจจากระดับทวิภาคีไปสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค อาทิ โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) และยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี – เจ้าพระยา – แม่โขง (Ayeyawady – Chao Phraya – Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) นั้น ส่งผลให้เกิดโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างกันมากมาย ซึ่งโครงการที่มีการพัฒนาให้เห็นเป็นรูปธรรม คือ การเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิก (GMS Economic Corridor) สำหรับไทย และกัมพูชามีการเชื่อมโยงเส้นทางตามแนวตอนใต้ (Southern Economic Corridor) โดยเชื่อมโยงเส้นทางระหว่างไทย – กัมพูชา – เวียดนาม เส้นทางนี้เริ่มต้นจากด่านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ไปสู่ด่านปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย ด้วยเส้นทางหมายเลข 5 ไปสิ้นสุดที่กรุงพนมเปญ และไปเชื่อมกับเส้นทางหมายเลข 1 ที่จุดเริ่มต้นกรุงพนมเปญ ไปสิ้นสุดที่จังหวัดสวายเรียง ที่ด่านบาเวท และผ่านสู่เวียดนามทางด่านหมกบาย (Moc Bai) เชื่อมเข้ากับเส้นทางหมายเลข 22 เข้าสู่นครโฮจิมินห์ นอกจากโครงการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมแล้ว ยังรวมไปถึงการปรับปรุงกฎระเบียบเพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้า และการลงทุน มีการปรับพิธีการทางศุลกากรให้เป็นไปด้วยความรวดเร็วเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการค้าระหว่างกัน

จากการพัฒนาตามกรอบความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค นอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อภาวะการค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก - ปอยเปต ให้มีมูลค่าการค้าชายแดนที่เพิ่มสูงขึ้นแล้ว ยังส่งผลต่อเนื่องให้ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนเข้ามามีส่วนในการสนับสนุนตลาดการค้าแห่งนี้ได้มีการขยายตัวทั้งในเชิงพื้นที่ และสภาพการค้า เพื่อรองรับการเติบโตของสภาพการค้าชายแดนที่เพิ่มมากขึ้น ตามแผนงานการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน⁴ ด้วย อาทิ การผลักดันให้ตลาดโรงเกลือกลายเป็นตลาดสินค้านานาชาติ เป็นตลาดค้าส่งที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ และเป็นตลาดการค้าเพื่อการส่งออกไปสู่ประเทศกัมพูชา เป็นต้น

และเมื่อทิศทางการพัฒนาของภาครัฐ และภาคเอกชนที่เป็นไปในการทำงานเดียวกัน คือ ต่างฝ่ายต่างมุ่งเน้นถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงถือเป็นแรงสนับสนุนที่ทำให้พื้นที่ชายแดนเปิดรับการเข้ามาของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในฐานะที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของตลาดโรงเกลือ ซึ่งนอกจากภาครัฐ และภาคเอกชนจะมีส่วนการสนับสนุนในการพัฒนาเชิงพื้นที่ภายในตลาดแล้ว ภาครัฐ และภาคเอกชนยังมีแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่มุ่งเน้นให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อค้าในตลาดโรงเกลือด้วย อาทิ การเพิ่มภารกิจในด้านมวลชนสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐ กับผู้ประกอบการ การสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ กับผู้ค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวกัมพูชา โดยการจัดงานทำบุญในช่วงปีใหม่ของทุกปี จัดให้มีการแสดงต่างๆ ภายในตลาดโรงเกลือ เพื่อเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทย และชาวกัมพูชา และการที่รัฐเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในระดับปัจเจกบุคคลระหว่างพ่อค้าด้วยกัน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คือ การดำรงอยู่ และการเติบโตของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ เป็นผลที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้นคนที่ก่อตัวขึ้นมาจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชายแดน พ่อค้าชาวกัมพูชากลุ่มแรก พัฒนามาจากคนชายแดนที่มีความสัมพันธ์กับชาวไทยตามแนวชายแดนมาก่อน ด้วยความเป็นคนชายแดนของทั้งสองประเทศทำให้เมื่อต้องมาปฏิสัมพันธ์กันในพื้นที่จึงไม่รู้สึกแปลกแยก ประกอบกับการปฏิสัมพันธ์นั้นอยู่ภายใต้กิจกรรมการค้าที่ต่างฝ่ายต่างคำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจ ส่งผลให้ลดทอนความรู้สึกแตกต่างทางชาติพันธุ์ไปได้มาก ด้วยเหตุนี้ชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ จึงสามารถพัฒนาความสัมพันธ์กับชาวไทยกลายเป็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน และนำมาซึ่งการเพิ่มจำนวนของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ในระยะต่อมา และนอกจากการดำรงอยู่และเติบโตของชาวกัมพูชาในพื้นที่ที่จะเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้นคนในพื้นที่แล้ว ปัจจัยจากภาครัฐ และภาคเอกชนยังมีส่วนเสริมให้เกิดการเติบโต

⁴ สำนักพัฒนาพื้นที่(สพท.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, "การจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน

ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ตลาดโรงเกลือด้วย อาทิ แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชายแดนซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยนโยบายการแปรสนามรบเป็นสนามการค้าในช่วงของรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อเนื่องมาถึงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนตามกรอบของความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาคที่ส่งเสริมให้พื้นที่ชายแดนแห่งนี้ กลายมาเป็นตลาดการค้าขนาดใหญ่ สามารถรองรับ และดึงดูดการเข้ามาค้าขายของชาวกัมพูชา และการบริหารจัดการตลาดโรงเกลือโดยความร่วมมือจากภาครัฐ และภาคเอกชนที่สนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อค้าในตลาดโรงเกลือ

การคาดการณ์ความเป็นไปของพื้นที่ตลาดโรงเกลือแห่งนี้ในอนาคต

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันนอกจากจะมีกลุ่มพ่อค้าชาวไทย และพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ตลาดโรงเกลือแล้ว ยังพบกลุ่มพ่อค้าชาวจีนเดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือรวมอยู่ด้วย กลุ่มพ่อค้าชาวจีนเป็นกลุ่มพ่อค้ารายใหญ่ที่เริ่มเดินทางเข้ามาสร้างฐานการกระจายสินค้าภายในตลาดโรงเกลือตั้งแต่ปี 2544 พ่อค้าชาวจีนกลุ่มนี้จะนำสินค้าจีนราคาถูกที่ลำเลียงเข้ามายังประเทศไทยจากทางท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มาขายให้กับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ตลาดโรงเกลือ ซึ่งการเข้ามาสร้างเครือข่ายทางการค้าในตลาดโรงเกลือของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการกระจายสินค้าระหว่างกันภายใต้โครงการการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS)

เมื่อพิจารณาจากปรากฏการณ์การขยายตัวของกลุ่มพ่อค้าภายในตลาดโรงเกลือ อันเป็นผลมาจากของการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมภายใต้กรอบโครงการการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) ประกอบกับการพิจารณาโครงสร้างทางสังคม ภายใต้ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชายแดนแห่งนี้ที่มีการเปิดรับการเข้ามาของคนต่างชาติเอื้อให้เกิด ปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างคนต่างชาติที่เข้ามาอยู่ร่วมกันในบริบทการค้า และด้วยศักยภาพของตลาดโรงเกลือในปัจจุบัน ที่ยังมีอุปสงค์อุปทานของสินค้าอยู่สูงมีแนวโน้มที่จะสามารถขยายตัวทั้งด้านสภาพการค้า และพื้นที่การค้าจากแรงสนับสนุนของภาครัฐ และภาคเอกชนได้อีกมาก

จึงสามารถใช้เป็นข้อมูลในการคาดการณ์ได้ว่า ในอนาคตตลาดโรงเกลือแห่งนี้มีแนวโน้มที่จะกลายสภาพจากตลาดการค้าชายแดนระหว่างไทย และกัมพูชา ขยายไปสู่การเป็นตลาดการค้าอิน โดจีนที่มีส่วนผสมของกลุ่มพ่อค้าต่างเชื้อชาติทั้งชาวไทย ชาวกัมพูชา ชาวเวียดนาม และชาวจีน กลายเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งนอกจากจะมีกลุ่มพ่อค้าที่มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นแล้ว ในส่วนของสินค้า ก็อาจจะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป อย่างเช่น กรณี

ของสินค้ามือสองที่เคยเป็นสินค้าหลักในตลาดโรงเกลือแต่ในปัจจุบัน พบว่า ผู้ซื้อมีความต้องการลดน้อยลงในอนาคตอาจจะถูกแทนที่ด้วยสินค้าราคาถูกจากจีน ส่วนภาพรวมของตลาดนั้นก็จะเป็นตลาดสินค้านานาชาติที่มีความหลากหลายของสินค้ามากขึ้นด้วย

อนึ่งสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาภายใต้พื้นที่การค้าชายแดนบริเวณตลาดโรงเกลือ ที่ผู้วิจัยพยายามที่จะนำเสนอถึงพัฒนาการของผู้คนภายใต้พื้นที่ชายแดน โดยศึกษาผ่านกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา ซึ่งถือเป็นตัวแสดงหลักในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าสังคมการค้าแห่งนี้พัฒนามาเป็นสังคมการค้าขนาดใหญ่เช่นนี้ได้อย่างไร และแนวโน้มในอนาคตจะมีแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางใด ซึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการศึกษาในครั้งนี้จะสามารถใช้เป็นข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ต่อไป

และการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ตลาดโรงเกลือในครั้งนี้ ยังถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของการศึกษาพัฒนาการของสังคมในพื้นที่ชายแดน ที่สะท้อนให้เห็นว่าการที่จะเข้าใจถึงพัฒนาการของสังคมใดสังคมหนึ่งนั้น เราควรจะต้องให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนภายใต้สังคมในพื้นที่นั้นๆด้วย โดยเฉพาะสังคมที่มีกลุ่มคนต่างชาติพันธุ์เข้ามาอยู่ร่วมกัน เพราะการสร้าง ความเข้าใจต่อมิติทางสังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น จะนำมาซึ่งแนวทางการพัฒนาที่จะยังประโยชน์ให้เกิดแก่กลุ่มคนที่อยู่ภายใต้พื้นที่นั้นๆอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

สำหรับงานวิจัยเรื่อง ปฏิสัมพันธ์ของพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าชายแดน: กรณีศึกษา ตลาดโรงเกลือ จังหวัดสระแก้ว ในครั้งนี้ เป็นการสร้างความเข้าใจถึงพัฒนาการของสังคมการค้าชายแดน รวมถึงคาดการณ์ความเป็นไปของบริบทการค้าบริเวณตลาดโรงเกลือในอนาคต โดยศึกษาผ่านกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเพียงกลุ่มเดียว และถึงแม้ว่ากลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจะถือเป็นตัวแสดงหลักในพื้นที่ก็ตาม แต่การศึกษาในประเด็นความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ชายแดน ที่จะนำไปสู่การคาดการณ์ความเป็นไปของสังคมการค้าแห่งนี้ได้นั้น ควรจะพิจารณาให้ครอบคลุมถึงทุกๆ กิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนภายใต้พื้นที่ชายแดน เพราะฉะนั้นสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมสำหรับกลุ่มแรงงานชาวกัมพูชาที่อยู่ในพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ด้วย เพื่อให้การมองภาพรวมของบริบทการค้าในตลาดโรงเกลือทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น